הסוף ידוע מראש: ישראל לכודה בתוך דוקטרינת מלחמה של אחרים

written by ד"ר אל"מ במיל' חנן שי | 08.06.2026

דוקטרינות מלחמה לא נועדו רק כדי להסביר את העבר. תפקידן החשוב ביותר הוא לאפשר למי שפועל לאורן לראות את סוף המחזה עוד לפני שהוא נכנס לאולם.

מאז פרוץ המלחמה נגד איראן, התמקדו רוב הדיונים בשאלות של עוצמת האש, מספר המטרות שהושמדו, היקף הנזקים ומאזן ההישגים הצבאיים. דיונים אלה חשובים, אך הם מחמיצים לעיתים קרובות את השאלה המהותית: מהי דוקטרינת המלחמה שלאורה פועלים הצדדים, ולאיזה מצב סיום היא צפויה להוביל? אסטרטג אמיתי אינו מסתפק במה שמתרחש כעת על הבמה. הוא מבקש להבין כיצד תתפתח העלילה אם כל השחקנים ימשיכו לפעול לפי אותו היגיון. זו בדיוק מטרתן של תורות המלחמה הגדולות.

במהלך המלחמה התפתח ויכוח נרחב בשאלה אם ישראל וארצות הברית השיגו את מטרותיהן. אולם עוד לפני הדיון במידת ההצלחה, ראוי לשאול שאלה קודמת: איזו מלחמה בחרו הצדדים לנהל?

לרשות ארצות הברית וישראל עמדה, לפחות מבחינה צבאית, אפשרות לנסות ולהשיג בפרק זמן קצר בהרבה את שלוש המטרות שהוצגו לציבור: הסרת איום הגרעין, הסרת האיום הבליסטי ופירוק מערך השלוחים. מהלך הכרעה כזה לא חייב לכלול פלישה יבשתית רחבת היקף; הוא דרש בעיקר תפיסת מלחמה המבקשת לשנות במהירות את המציאות האסטרטגית. בפועל, נבחרה דרך אחרת: גריעה, שחיקה והתשה.

מבחינת איראן, הבחירה הייתה כמעט מובנת מאליה. לנוכח פערי העוצמה, לא עמדה בפניה חלופה מעשית. ההיסטוריון והוגה האסטרטגיה הגרמני הנס דלבריק כינה סוג זה של פעולה "אסטרטגיית התשה" – אסטרטגיה שבה הצד החלש אינו מנסה להכריע את יריבו, אלא למנוע ממנו להכריע אותו. דלבריק מצא דוגמה קלאסית לכך אצל פריקלס, מנהיג אתונה. פריקלס הבין שספרטה עדיפה עליו ביבשה, ולכן נמנע מקרב מכריע וניצל את יתרונותיה של אתונה בים, בכלכלה ובזמן. איראן פועלת באופן דומה: היא בנתה מערך שלוחים, פיזרה נכסים אסטרטגיים והכינה את עצמה לספוג מכות מבלי לקרוס.

אך כאן מתעוררת השאלה המעניינת באמת: אם איראן בחרה בהתשה משום שלא הייתה לה ברירה – מדוע בחרה בכך גם ארצות הברית? הרי המעצמה החזקה הייתה יכולה לבחור בדרך אחרת. זהו אולי הפרדוקס המרכזי של המלחמה: הצד החלש והצד החזק בחרו, כל אחד מסיבותיו, באותה צורת מלחמה.

כאן נכנס לתמונה תומאס שלינג, אחד ההוגים האסטרטגיים המשפיעים במאה העשרים. בספריו הקלאסיים עסק שלינג בשאלה כיצד יריבים חזקים מנהלים עימות מתמשך מבלי להידרדר למלחמה כוללת. כתיבתו עוסקת פחות בהכרעה ובניצחון, ויותר בשליטה בהסלמה. מנקודת מבטו, מלחמה היא גם תהליך של תקשורת: תקיפה היא מסר, תגובה היא מסר, והימנעות מתגובה היא מסר. הצדדים אינם רק נלחמים – הם מאותתים זה לזה ללא הרף.

אם הצדדים פועלים כיום במסגרת שלינגיאנית, אין סיבה לצפות להכרעה. להפך – יש לצפות בדיוק למה שאנו רואים: ישראל תוקפת יעדים משמעותיים (כולל בדאחייה), איראן מגיבה בירי מוגבל יחסית של טילים בליסטיים, ובמקביל מופעלים שלוחים כמו החות'ים שנותרים חיים ופעילים. התגובה חזקה דיה כדי להמחיש נחישות, אך מוגבלת דיה כדי שלא להצדיק מעבר למלחמת הכרעה. זוהי בדיוק הלוגיקה של שלינג: מאמץ מתמשך לאותת נחישות מבלי לחצות את הסף שעלול לשחרר כוחות שאיש אינו מעוניין לשחרר.

במובן זה, האירועים האחרונים אינם מבשרים בהכרח הסלמה, אלא דווקא יציבות – יציבות של המשך המשחק לפי אותם כללים. זוהי בשורה רעה לישראל, והסיבה שהמלחמה נראית לעיתים פרדוקסלית: איראן סופגת מכות אך ממשיכה לפעול; ארצות הברית וישראל מפעילות כוח אך נמנעות מהמהלך שישנה את המציאות האסטרטגית מן היסוד. כל צד מאותת נחישות, אך גם זהירות.

כאן טמונה הבעיה הישראלית. איראן וארצות הברית יכולות לחיות עם מלחמת התשה. ישראל, לעומת זאת, נולדה מתוך תפיסת ביטחון הפוכה – שראתה בזמן אויב ובמלחמות קצרות ומכריעות תנאי קיום. כאשר שני השחקנים המרכזיים פועלים לפי היגיון שונה, ישראל מוצאת את עצמה לכודה במציאות אסטרטגית שאינה תואמת את התפיסה שלאורה הובטחו קיומה ושגשוגה.

הלקח החשוב ביותר משלינג הוא שמי שמכיר את הדוקטרינה שלו אינו צריך להמתין לסוף ההצגה כדי להבין את כיוונה. כאשר כל הצדדים עסוקים בעיקר בניהול הסלמה, התוצאה אינה ניצחון ואף לא תבוסה – אלא המשך המשחק עצמו. מכאן עולות שלוש שאלות יסוד לביטחון הלאומי הישראלי.

ראשית, האם ישראל עדיין רואה את עצמה מחויבת לתפיסת הביטחון המקורית שעליה בנה דוד בן-גוריון את המדינה?

שנית, אם ישראל הגיעה למסקנה שמלחמת ההתשה הנוכחית אינה יכולה להסתיים בהסדר יציב – האם היא מסוגלת לקרוע את הכבלים האסטרטגיים ולכפות הכרעה על איראן ועל שלוחיה, גם ללא הסכמה מלאה של ארצות הברית?

ושלישית, אם התשובה לכך חיובית – האם היא מוכנה לשלם את המחיר המדיני ולסכן מציאות שבה, לפחות לתקופה מסוימת, לא תעמוד מאחוריה מעצמת-על תומכת?

כל עוד לא יינתן לשאלות אלה מענה ברור, ישראל תמשיך לפעול בתוך המסגרת שמתאר שלינג מסגרת שבה ניהול העימות מחליף את פתרונו, והמלחמה הופכת בהדרגה ממצב זמני למצב קבע. זו אולי התובנה החשובה ביותר שניתן ללמוד על המלחמה באיראן: דוקטרינות טובות אינן רק מסבירות את המחזה, הן חושפות את סופו מראש. וכאשר שני יריבים קוראים את אותו ספר אסטרטגיה, הם עלולים להמשיך להילחם זמן רב מאוד מבלי שאיש מהם יתכוון באמת לנצח.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 08 ביוני 2026.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.